

Halvtidsutvärdering av projektet Familjelotsen

*Stöd till familjer med sammansatta problem,
metodutveckling i samverkan*

Bo Davidsson

ISSN 1651-0232

© författarna & FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete, Linköpings kommun, Linköping, 2016

1. Inledning

I föreliggande rapport redovisas FoU-centrums halvtidsutvärdering av projektet Familjelotsen, Stöd till familjer med sammansatta problem, metodutveckling i samverkan. Rapporten inleds med en beskrivning av projektet och utvärderingsuppdraget. Därefter följer en redovisning av data som samlats in utifrån utvärderingens olika fokus. Avslutningsvis diskuteras erfarenheter och utmaningar i projektet och utvärderingen.

1.1 Bakgrund

Omsorgsnämnden, Socialnämnden, Barn och Ungdomsnämnden och Bildningsnämnden i Linköpings kommun beviljades efter en gemensam ansökan till sociala investeringsfonden medel till ett 3-årigt metodutvecklingsprojekt för att åstadkomma ett bättre och samordnat stöd till familjer med sammansatta behov. Bakgrunden är att familjer med sammansatta problem är en grupp som har svårt att tillgodogöra sig socialtjänstens insatser (Bredmar, Davidson, Leinhard & Petersson, 2014)¹. Målgruppen är familjer med barn i grundskoleåldern, där föräldrar och/eller barn har en neuropsykiatrisk diagnos. Målgruppens sociala situation utmärks ofta av en svag ekonomi, svag anknytning till arbetslivet, svårigheter i skolan och svaga sociala nätverk. Eftersom insatsen är tidig och förebyggande ska familjer med yngre barn prioriteras. Cirka 15 familjer bedöms kontinuerligt få stöd via projektet.

Projektet startade 2014-08-01 och pågår till 2017-07-31. Utvecklingsarbetet är nämnd- och sektorövergripande och ska präglas av en helhetssyn.

Syftet med projektet är att hitta vägar för att samordna det stöd som finns för familjer med sammansatta problem där barn och/eller föräldrar har en neuropsykiatrisk diagnos och är aktuella inom socialtjänsten. Vidare är syftet att utveckla och anpassa insatser så att det motsvarar det behov som aktuella familjer har. Detta antas kunna förebygga att barn och ungdomar behöver placeras i familje- eller på behandlingshem och leda till minskade kostnader för kommunen. Projektet utvärderas av FoU-centrum för vård, omsorg och socialt arbete.

Projektet förväntas få resultat och effekter på tre nivåer:

- Familjenivå (*effekter i form av påverkan på individ och grupp*)
- Process- och metodnivå (*arbetsmetoder, kunskapsbildning, kunskapsanvändning och innovationer*)
- Aktörsnivå (*samspelet mellan involverade organisationer, verksamheter*)

Målsättningen är att stödja familjerna till fungerande:

- *vardagssituation hemma*
- *skola för barnen*
- *fritid för barnen*
- *arbete eller utbildning för föräldrar*

Arbetsätt

Utvecklingsarbetet ska vara nämnd- och sektorsövergripande, präglas av ett helhetsperspektiv, utgå från familjerna behov och inkludera fyra delar:

¹ Bredmar, M., Davidson, B., Leinhard, H. & Petersson, G. (2014). *Pengarna, barnen och livet. En kvalitativ studie av familjer med sammansatta problem och deras möte med socialtjänsten*. FoU-rapport 76:2014. Linköping: FoU-centrum för vård, omsorg och socialt arbete, Linköpings kommun.

- *Familjeombud*
- *Förstärkt praktiskt - pedagogiskt stöd*
- *Skolstöd*
- *Stöd till arbete/utbildning*

1.2 Projektorganisation

I figuren nedan beskrivs hur projektet är organiserat vad gäller styrgrupp, projektledningsgrupp, projekt/projektgrupp samt FoU-centrum.

Styrgrupp – politisk och tjänstemän Styrgrupp BUF; presidierna för barn- och ungdoms-, social-, omsorgs- och bildningsnämnd	
Projektledningsgrupp tjänstemannanivå Representanter från social-, omsorgs- och utbildningskontoren, Leanlink, Råd & Stöd, ansvariga chefer, projektledare och FoU-centrum.	
Projektet	
Insats/aktörssystem	FoU-system
Projektledare Projektkoordinatorer Familjeombud Skolstöd Stöd till arbete, sysselsättning, utbildning	FoU-centrum, forskare och medforskare, Nordlandsforskning

Figur 1. Projektorganisation

Styrgrupp – politisk och tjänstemän

Styrgruppen för BUF, vilka utgörs av presidierna i barn- och ungdomsnämnden, socialnämnden, omsorgsnämnden och bildningsnämnden, är tillika referensgrupp för detta projekt.

Projektledningsgruppen

Projektledningsgruppen består av representanter från Socialförvaltningen, Omsorgskontoret, utbildningskontoren Leanlink, Råd & Stöd och FoU-Centrum. Projektledarna deltar i projektledningsgruppen och fungerar som en länk till den operativa projektgruppen.

Projektledare

Projektet bemannas med en projektledarfunktion omfattande två personer med 50 procents tjänst vardera. Projektledarna driver projektet mot projektmålen, informerar om projektet, samarbetar med och stöttar ansvariga verksamheter och är kontakten till FoU-Centrum. Vidare ansvarar projektledarna för att rapportera och dokumentera de aktiviteter som sker i projektet och lyfta viktiga frågor till projektledningsgruppen. Projektledarna ansvarar för rekrytering och urval av familjer till projektet och skapar forum för brukarmedverkan.

Arbetsmodell med familjeombud och koordinatörer

Familjeombudens huvuduppgift är att arbeta på familjernas uppdrag och samordna de insatser som finns i familjen. Operativa arbetsgruppen består av familjeombud, koordinatörer och projektledare. Familjeombuden för inte journal och har ingen rapportskyldighet till någon verksamhet. De arbetar flexibelt och på oregelbundna tider utifrån det som är viktigt och angeläget för familjen. Familjeombuden sammanför olika behandlare/hjälpare från olika

verksamheter där det finns en samordningsvinst, vilket underlättar både för familjen och verksamheterna. Att veta vilka professionella som finns runt en familj och vad de olika insatserna syftar till är viktigt för helheten. De fyra nämnderna som samverkar i projektet har tillsatt koordinatörer. Syftet är att informera om projektet inom sin egen organisation, säkerställa att egna verksamheten bidrar med resurser och kompetens enligt projektplan, stödja medarbetare i egen verksamhet som är aktiva inom projektet samt ingå i den operativa projektgruppen.

2. Utvärderingens design och genomförande

FoU-Centrum inom vård, omsorg och socialt arbete har en nyckelroll vad gäller dokumentation, uppföljning och utvärdering av projektet. Projektet förväntas få resultat och effekter på tre nivåer, nämligen: för familjerna som deltar, för de professionella aktörer som utvecklar arbetsmetoderna samt för de organisationer och verksamheter som deltar. Aktiviteter på projektets olika nivåer samspelar också och förväntas ge olika utfall.

Utvärderingen genomförs löpande för att resultat skall komma projektet till godo och det är rimligt att korrigeringar och förändringar måste göras under projektets gång, speciellt då detta är ett metodutvecklingsprojekt med fokus på innovation. Utvärderingen är interaktiv och sker i nära samspel mellan projektet och FoU-centrum vilket innebär att den genomförs löpande och att resultat återförs regelbundet till projektet.

Interaktionen mellan FoU-centrum och projektet sker på olika sätt. Dels genom återföring och dialog om resultat, analyser och slutsatser från utvärderingen, vilket genomförs under hela projektprocessen, och dels genom utvecklingsstödjande aktiviteter med fokus på arbetsprocessen inom projektet. Återföring och dialog sker på projektledningsgruppens möten, i dialog med projektgruppen och till styrgrupp/BUF-grupp. De utvecklingsstödjande aktiviteterna omfattar seminarier och andra utvecklingsaktiviteter utifrån olika teman, t ex intervjuteknik, case management i socialt arbete, analys av data etc. Utformningen av utvärderingen är flexibel och kan förändras under projektetiden efter diskussion mellan FoU-Centrum och ingående parter.

Uppföljning/utvärdering kommer att fokusera på de tre nivåerna: 1. Familjenivån (effekter i form av påverkan på individ och grupp); 2. Process – och metodnivå (arbetsmetoder, kunskapsbildning, kunskapsanvändning och innovationer), samt 3. Aktörsnivå (Samspelet mellan involverade organisationer, verksamheter).

I den ursprungliga tidsplanen planerades att utvärderingen skulle starta hösten 2014. Projektledarna rekryterades till projektet och startade sitt arbete hösten 2014 men familjeombuden började sitt arbete först i januari 2015 och efter det kunde de första familjerna rekryteras till projektet. På grund av detta har utvärderingsplanen reviderats och i vissa delar förskjutits med 6 månader.

Nedan beskrivs hur samt vilken data som samlas in på familje-, process- och aktörsnivå. Data på familjenivå samlas in av projektets projektledare, samt av forskare och sakkunniga. Data på

processnivå samlas in av de forskare som arbetar med utvärderingen, dvs. Willy Lichtwarck, Nordlandsforskning, och Bo Davidson, FoU-centrum. Data på aktörsnivå sammanställs av Willy Lichtwarck, Bo Davidson och Mats Ericsson, FoU-centrum.

Familjenivån - effekter i form av påverkan på individ och grupp

1. *Surveyintervju 1 (baslinje)*: en strukturerad intervju med föräldrar. Teman: familjens ekonomi, boendeförhållanden, föräldrarnas yrke/arbete, barnens situation och hälsa, upplevelse av psykosociala stressorer, kontakter med socialtjänsten och andra instanser, insatser, förskola och skola, samt föräldrarnas uppfattning av den hjälp de fått.
2. *Intervju med föräldrar*: en kvalitativ intervju där föräldern får möjlighet att ge sin beskrivning av familjens situation och upplevelser av medverkan i projektet.
3. *Intervju med barn/ungdom*. En kvalitativ intervju med fokus på teman i vardagslivet: familjen, vänner, skola och fritid.
4. *Uppföljningsintervju*: En kort strukturerad intervju för att fånga upp väsentliga förändringar i familjesituationen efter att familjen har medverkat en tid.
5. *Surveyintervju 2*: Avslutande intervju. Samma frågor som i survey 1. Intervjun är utformad för att fånga upp föräldrarnas uppfattning av de insatser som gjorts till barnet och familjen.
6. *Insatslogg*: Familjeombuden redogör för olika aktiviteter och de insatser som ges, vem som ger insatserna och i vilken omfattning samt sitt eget arbete.
7. *Sammanställning av kostnader*: Ekonomer från de olika förvaltningarna hjälper till med att ta fram underlag för socioekonomiska analyser.

Process- och metodnivå - arbetsmetoder, kunskapsbildning, kunskapsanvändning och innovationer

Analysen innebär att beskriva och kritiskt granska uppfattningar om målgruppens situation, insatser, vad som är orsak till problem och vad som antas vara verkningsfullt att göra, hur information tolkas och används, hur kunskaper, t ex från forskning tillämpas, samt hur insatssystemet arbetar med metodutveckling. Datainsamlingen omfattar främst individuella och fokusgruppsintervjuer med projektgruppen, projektledningsgruppen samt processdokumentation med fokus på arbetet i familjerna, hur olika professioner arbetar, innovationer och den kunskap som genereras.

Aktörsnivå - samspelet mellan involverade organisationer och verksamheter

Datainsamlingen på aktörsnivå innefattar intervjuer med företrädare från medverkande organisationer/förvaltningar, inklusive projektets styrgrupp. Även på denna nivå är innovation och nytänkande centralt, men nu även med fokus på organisatoriska och strukturella aspekter på socialtjänsten, skolan, vuxenutbildning/arbete, samt externa aktörer.

Datainsamlingar

I tabellen nedan beskrivs utvärderingens design vad gäller olika datainsamlingar över tid.

Tabell 1. Datainsamlingar i utvärderingen.

Tid\Aktivitet	VT-15	HT-15	VT-16	HT-16	VT-17	HT-17
Familjenivå						
Survey 1, (baslinje) När familjen kommer in i projektet	x	x	(x)	(x)		
Insatslogg	x	x	x	x	x	
Föräldraintervju	x	x	(x)	(x)		
Uppföljningsintervju		x	x	x	x	x
Barnintervju. Ca 10 intervjuer. När familjen slutar i projektet eller när processen pågått en tid.			x	(x)	(x)	
Survey 2, När familjen slutar i projektet		x	x	x	x	(x)
Registerdata från socialtjänsten om familjerna	x	x	x	x	x	
Process- och metodnivå						
Intervju/fokusgrupp med projektgruppen (projektledare, ombud, koordinatörer)	x	x			x	
Loggböcker från projektgruppens arbete	x	x	x	x	x	x
Intervju/fokusgrupp med projektledningsgrupp (företrädare för olika verksamheter)	x	x			x	
Aktörsnivå						
Intervju med styrgruppen (förvaltningschefer)	x	x			x	

3. Resultat

I detta avsnitt beskrivs översiktligt ett urval av de resultat som erhållits i utvärderingen fram till januari 2016 för de tre nivåerna, nämligen familje-, process- och metod-, samt aktörs- och systemnivån. Beskrivningen av målgruppen baseras på information insamlad av projektgruppen. Vi har i denna rapport valt att redovisa resultat baserat på ett urval data om föräldrar och barn insamlad i baslinjemätningen (Survey 1) med fokus på barnens psykosociala situation och föräldrarnas stressnivå. Samtliga föräldrar i de 15 familjer som i januari 2016 har intervjuats i baslinjemätningen.

Baslinjemätningen omfattar flera aspekter än de som redovisas i föreliggande rapport, t ex uppfattningar om socialtjänsten, nätverk, uppfattningar om stöd och hjälp från släkt och vänner, vilka kommer att redovisas utförligt i den avslutande rapporten. Den främsta anledningen till att här fokusera på barnens psykosociala situation och föräldrarnas stressnivå är att dessa utgör huvudvariabler i brukarnas uppfattning om sin livssituation. Kvalitativa intervjuer med föräldrarna har genomförts under hösten 2015 och dessa är inte i skrivande stund sammanställda eller analyserade.

Vidare redovisas resultat baserat på intervjuer med familjeombud, projektledning, projektledningsgruppen (process-och metodnivå) samt förvaltningschefer (aktörsnivå).

3.1 Beskrivning av målgruppen

De femton familjer som i februari 2016 ingår i projektet uppfyller alla kriterierna för deltagande, vilket innebär kontakt med socialtjänsten, barn i grundskoleåldern och att diagnostiserad neuropsykiatrisk funktionsnedsättning finns inom familjen.

Familjestruktur

Sammantaget omfattar familjerna femtiotvå personer, varav trettio är barn/ungdomar. Samtliga deltagande familjer är svenskfödda. I fyra av familjerna bor barnen med båda sina föräldrar. Familjer kan också bestå av flera hushåll och barnen bor antingen växelvis hos föräldrarna, eller har umgänge med en av föräldrarna mer eller mindre regelbundet. Ett barn är placerad i familjehem och en ungdom på HVB. Ungdomen var sedan tidigare placerad och barnet placerades kort tid efter att projektet startade.

Funktionsnedsättningar och hälsa

I sju familjer har både barn och föräldrar neuropsykiatrisk diagnos/diagnoser, i fyra av familjerna har de vuxna diagnos och i resterande fyra familjer är det barn som har diagnos. I familjerna finns också allvarliga kroniska sjukdomar såsom hjärtproblem, diabetes och reumatism. I två familjer finns barn med utvecklingsstörning. Missbruk och problem med munhälsan finns också i flera familjer liksom övervikt hos både barn och vuxna.

Skola och fritid

Barnen går i femton olika grundskolor varav sju barn går i resursskolor, en ungdom går i gymnasieskola. Några barn är särskoleinskrivna. Vid projektets början saknade flertalet barn organiserad fritidssysselsättning, nu har de flesta barn någon fritidsaktivitet.

Boende

Familjerna bor i åtta olika bostadsområden inom Linköpings kommun. Samtliga bor i hyresrätt. Fem familjer saknar eget bostadskontrakt. En ungdom, berättigad till LSS-insats, kommer att flytta till eget boende, då boendet öppnar. Flera familjer är trångbodda vilket upplevs som slitsamt.

Försörjning/arbete

Sex föräldrar har inkomst från anställning varav en har heltidsanställning, två har timanställning och tre har anpassade anställningar med bidrag från Arbetsförmedlingen. Under projektidens gång har en förälder börjat studera och tre är på väg att få arbete eller att börja arbetsträna. Inkomster för familjerna består i övrigt av olika bidrag och ersättningar såsom föräldrapenning, barnbidrag, underhållsbidrag, vårdnadsbidrag, sjukersättning, aktivitetsersättning, sjukpension, A-kassa och försörjningsstöd. Sammantaget har familjerna låg inkomst, många skulder och liten möjlighet att ekonomiska planera framåt eller bygga upp en buffert.

Stöd och vårdkontakter

Utifrån familjernas belastning har de många olika vård- och stödkontakter, både för de vuxna och för barnen. Kontakter finns inom kommunens socialtjänst och inom skola, privata utförare inom psykiatri och socialtjänst, Region Östergötland och statliga verksamheter såsom Arbetsförmedling, Försäkringskassa och polisväsendet. Familjer kan ha kontakt med flera olika handläggare på socialförvaltningen samtidigt. För en familj kan det innebära kontakt med handläggare för försörjningsstöd AFI, IFO-vuxen för andrahandskontrakt eller missbruk, LSS-handläggare utifrån funktionsnedsättning, IFO-barnhandläggare utifrån oro för barn, eller för uppföljning av beviljat bistånd, ÄoF för hemtjänst, HVB-handläggare utifrån placering.

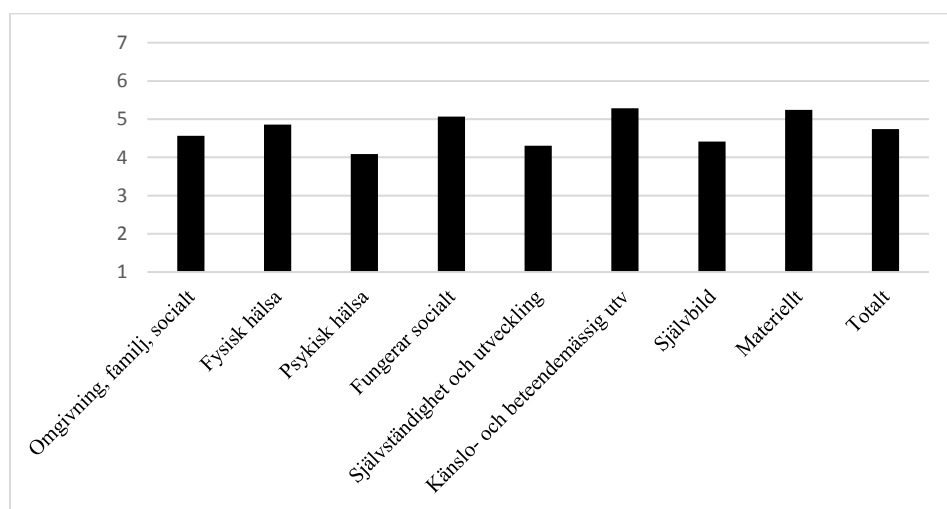
Flera familjer har också kontakt med överförmyndare eftersom de beviljats god man. Också från Leanlink/Råd & Stöds sida kan en familj ha kontakt med flera olika verksamheter samtidigt.

3.2 Resultat från baslinjemätning

När en familj rekryteras till projektet så genomförs en baslinjemätning (survey 1) i form av intervjuer med föräldrar för att kartlägga föräldrars och barns situation avseende: föräldrars upplevda stressfaktorer, aktiviteter, socialt nätverk, föräldraroll, levnadsvillkor, ekonomi, värdering av socialtjänsten, samt barnens psykosociala situation. Flertalet variabler är formulerade som påståenden eller frågor med fasta svarsalternativ. I utvärderingen har survey 1 och 2 funktionen att ge underlag för att kunna bedöma om projektet ger någon effekt på familjenivå. Intervjuerna genomförs av projektledarna.

Barnens psykosociala situation

Föräldrarna har fått svara på olika frågor om hur de uppfattar sina barns psykosociala situation. Totalt omfattar denna del av intervjun 46 enskilda delfrågor, vilka har grupperats i 8 olika index, nämligen: barnets omgivning, familj och sociala förhållanden; barnets fysiska hälsa; barnets psykiska hälsa; hur barnet fungerar socialt; barnets självständighet och utveckling; barnets självbild och tro på sig självt, samt barnets tillgång till materiella saker. För varje delfråga svarar respondenten genom att välja en siffra på en sjugradig skala, där 1 är ”dåligt” och 7 ”bra”. Utfallet redovisas i form av medelvärden för respektive index och i form av ett totalvärde där samtliga index slagits samman.

Figur 1. Barnens psykosociala situation i form av medelvärden för olika index.

För samtliga index gäller att medelvärdena ligger över skalans neutrala mittpunkt. Spridningen i medelvärden för olika index är också relativt liten och cirka ett skalsteg från lägsta till högsta värde. Högst värden erhåller indexen för barnets känslo- och beteendemässiga utveckling samt tillgång till materiella saker, som hamnar strax över 5 på skalan. Något lägre värde erhåller indexen för hur barnet fungerar socialt, barnets fysiska hälsa, barnets omgivning, familj och sociala situation, självständighet och utveckling samt självbild, med medelvärden mellan 4 och 5 på skalan. Lägst värde har indexet barnets psykiska hälsa som ligger strax över värdet 4, dvs.

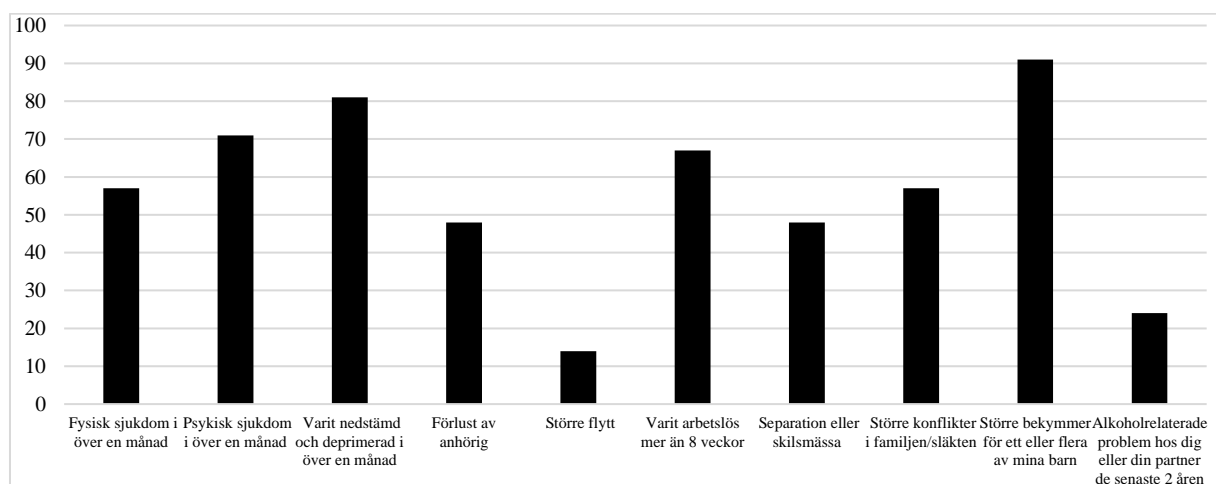
något över skalans mittpunkt. Medelvärdet för samtliga frågor är 4,7. Vad gäller de enskilda barnen så varierar totalvärdet från 3,0 för det barn som har lägst värde till 6,6 till det som har högst.

Hur ser det då ut om man betraktar barnens psykosociala situation i förhållande till olika bakgrundsvariabler? Barnens psykosociala situation samvarierar med bakgrundsvariablerna i olika hög grad. I punkterna nedan redovisas detta i fallande skala vad gäller förklaringsvärde:

- **Diagnos:** barn utan diagnos har en bättre psykosocial situation än barn med diagnos.
- **Kön:** flickor har en bättre psykosocial situation än pojkar.
- **Föräldrarnas stressnivå:** barn till föräldrar med låg stressnivå har en bättre psykosocial situation än barn till föräldrar som har hög stressnivå.
- **Om föräldrarna själva har en diagnos:** barn till föräldrar utan diagnos har en bättre psykosocial situation än barn med föräldrar som har diagnos.
- **Familjens ekonomi:** barn i familjer med god ekonomi har en bättre psykosocial situation än barn i familjer med dålig ekonomi.
- **Barnets ålder:** yngre barn har en marginellt bättre psykosocial situation än de äldre barnen.

Stressfaktorer hos föräldrar

Hur ser då situationen ut för föräldrarna i projektet? I detta avsnitt redovisas utfallet på frågor om olika stressorer som ställts till föräldrarna i baslinjemätningen. Mätningen omfattar 10 olika frågor med svarsalternativen ja eller nej. Frågorna berör om man under de senaste två åren upplevt fysisk och psykisk sjukdom, nedstämdhet och depression, förlust av anhörig, större flyttning, arbetslöshet, separation/skilsmässa, större konflikt i familj/släkt, större bekymmer för ett eller flera av barnen samt alkoholrelaterade problem för sig själv eller partner. Detta innebär att en respondent kan ha mellan 0 och 10 stressorer, där 10 innebär en mycket hög grad av stress och 0 mycket låg eller ingen stress. I tabellerna nedan redovisas utfallet för hela föräldragruppen i procent, där 100 procent innebär mycket hög stress och att samtliga svarat ”ja” på en fråga, och 0 procent låg stress och att samtliga svarat ”nej” på en fråga. Detta till skillnad från barnens psykosociala situation där ett högt värde är ”bra” och ett lågt är ”dåligt”.

Figur 8. Stressfaktorer som föräldrarna varit med om de senaste två åren uttryckt i procent av andel svarande.

Den viktigaste stressfaktorn är större bekymmer för ett eller flera av barnen, som strax över 90 procent av föräldragruppen anger. Näst högst andel erhåller faktorn varit nedstämd och

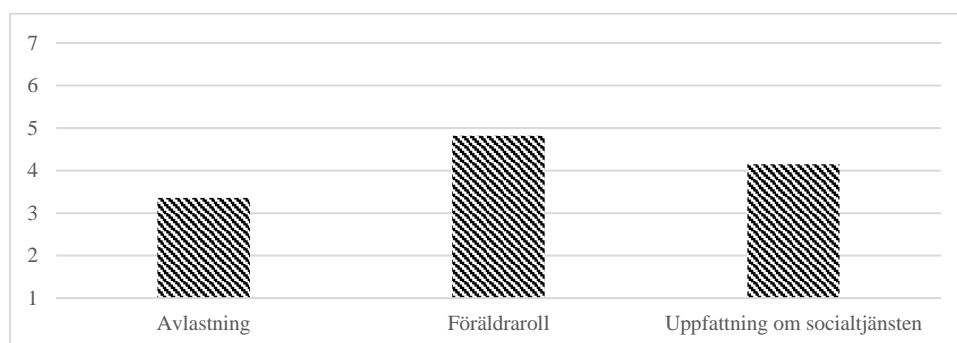
deprimerad, vilket anges av strax över 80 procent. Cirka 70 procent anger psykisk sjukdom respektive varit arbetslös. Strax över 55 procent anger fysisk sjukdom respektive större konflikter i familj/släkt. Förlust av anhörig och separation/skilsmässa anges av 48 procent. De stressorer som erhåller lägst andel svar är alkoholrelaterade problem och större flyttning, vilket anges av 24 respektive 14 procent av respondenterna. Medelvärdet för hela gruppen är 5,5 stressfaktorer, men det varierar från 10 för den förälder som upplever högst stress till 2 för den som har lägst.

Mot bakgrund av ovanstående, hur ser föräldrarnas situation ut i förhållande till olika bakgrundsvariabler? Föräldrarnas stressnivå samvarierar med bakgrundsvariablerna i olika hög grad. I punkterna nedan redovisas detta i fallande skala vad gäller förklaringsvärde:

- **Familjens ekonomi:** Om familjens ekonomi är ansträngd så leder det till en högre grad av stress.
- **Diagnos:** Om föräldern själv har en diagnos så leder det till en högre grad av stress.
- **Antal vuxna i familjen:** ensamma föräldrar upplever en högre grad av stress än sammanboende/gifta.
- **Kön:** kvinnliga föräldrar upplever en högre grad av stress än manliga.
- **Ålder:** unga föräldrar upplever en högre grad av stress än äldre.

Föräldrarnas upplevelse av avlastning, föräldraroll och socialtjänsten

Föräldrarna har också fått svara på frågor om hur de uppfattar faktorer som avlastning, sin egen roll som föräldrar samt hur de uppfattar socialtjänsten. Utfallet redovisas i form av medelvärden för olika index på en sjugradig skala, där 1 är ”dåligt” och 7 ”bra”. Indexet om avlastning omfattar två delfrågor, nämligen om man får praktisk hjälp från familjen/släkten samt från vänner och grannar. Indexet om föräldraroll omfattar sju delfrågor som täcker gränssättning för barnet, samverkan med skola, möjlighet att delta i fritidsaktiviteter om man har tillräckligt med tid tillsammans med barnet, att kunna prioritera barnets behov framför sina egna samt hur man trivs i rollen som förälder. Indexet om uppfattningar om socialtjänsten omfattar 12 delfrågor som täcker olika aspekter om socialtjänsten som stöd, att socialtjänsten lägger vikt vid och respekterar föräldrarnas synpunkter, förstår deras livssituation, är öppen och ärlig, ger information, samtalar med barnen, samarbetar internt och med andra instanser samt hanterar kritik. Nedan redovisas medelvärden för dessa index för hela gruppen men också i relation till olika bakgrundsvariabler som föräldrarnas kön, ålder, civilstånd, om föräldern själv har diagnos, familjens ekonomiska situation samt om barnet har diagnos eller ej.

Figur 14. Föräldrarnas skattningar av graden av avlastning, sin föräldraroll samt uppfattning om socialtjänsten i form av medelvärden för respektive index.

Samtliga tre index erhåller medelvärden strax kring skalans neutrala mittpunkt. Högst medelvärde erhåller indexet om föräldraroll, nämligen 4,8. Indexet om uppfattningar om socialtjänsten får ett medelvärde på 4,2 och indexet om avlastning får det lägsta medelvärdet, nämligen 3,4. Sammantaget är skillnaderna relativt små i de studerade indexen i relation till olika bakgrundsvariabler och det går inte att se något tydligt övergripande mönster. Eftersom undersökningsgruppen är liten är det vanskligt att dra några slutsatser. Några tendenser är dock:

- **Avlastning:** Yngre föräldrar samt sambo/gifta skattar avlastning högre än äldre och ensamstående.
- **Föräldraroll:** Kvinnor och de med bättre ekonomi skattar sin föräldraroll högre än män och de med dålig ekonomi.
- **Uppfattning om socialtjänsten:** Föräldrar med dålig ekonomi och de som inte har barn med diagnos skattar socialtjänsten högre än de med god ekonomi och med diagnosbarn.

3.3 Process- och metodnivån

Avsnittet baseras på enskilda intervjuer och gruppintervjuer med projektgruppen och projektledningsgruppen som genomförts under våren och hösten 2015 samt processdata om familjerna och ombudens arbetssituation som samlats in av projektledare och ombud hösten 2015. Framställningen har grovt disponerats efter de tre nivåerna som projektet fokuserar på, nämligen familje-, process- och metod, samt aktörsnivån.

Familjerna

Respondenterna uppfattar att de familjer som rekryterats är rätt utifrån projektets fokus. D.v.s. familjer med en situation med sammansatta problem och mer eller mindre omfattande behov av hjälp. Analysen av målgruppens problem och behov som legat till grund för hela projektet stärks liksom bilden av de organisatoriska och strukturella hinder och möjligheter som föreligger. En uppfattning är dock att projektet kan missa utlandsfödda då alla familjer som rekryterats till projektet är svenskfödda. En annan reflektion är att man i projektet kan missa äldre syskon i gymnasieåldern som också behöver uppmärksamhet. Detta mot bakgrund av att ett urvalskriterium i projektet var att barnen skulle vara i grundskoleåldern.

Utmaningen i projektet uppfattas vara att se hela familjen. Arbetet gentemot familjerna går ut på att lyssna och skapa förtroende, vilket kan ta tid. Familjerna är också ofta ovana att få sätta agendan. Projektledare och ombud beskriver att det är en utmaning för familjerna att ha många kontakter. En följd av att ha diagnos kan innebära att det är svårt att fokusera på ett problem i taget, att man har svårt att se helheten och att det är svårt att sortera och fokusera. I vardagen kan detta yttra sig i att familjen har svårt att organisera vardagen, dygnsrytm, att barnen kommer till skolan, att det är svårt att komma i tid, att stå i kö, att orka långsiktigt etc. Flexibilitet i mötet med familjerna uppfattas vara mycket viktigt. Mot denna bakgrund är ombudens roll mera kompensatorisk och friare än tidigare (som socialarbetare) och att de kan t ex jobba kvällar och helger vid behov. Arbetet som familjeombud innebär att man har färre klienter, mera tid för kontakter med familjerna och lägre krav på dokumentation.

Uppfattningen är att det ska bli enklare för familjerna vart de ska vända sig. Detta innebär att de som familjerna möter i kommunen bör vara medvetna om hur man kommunicerar med gruppen som har en diagnos och att kunna hjälpa familjen med vart de ska vända sig.

Organisering av projektet - projektgrupp och projektledningsgrupp

I intervjuerna framkommer att projektorganisationen till och med december 2015 har utvecklat arbetsformer, roller och arbetsmetoder i linje med projektets intentioner som fungerar och att projektet har tydliga positiva effekter för målgruppen. En uppfattning är att insatser bör vara varaktiga, stabila och kompensatoriska.

Vad gäller projektgruppen och projektledningsgruppen med projektledare, familjeombud och koordinatörer uppfattar respondenterna att det är rätt konstellation i projektet. Alla som medverkar är erfarna och kan organisationen och vägarna och har rätt känsla för uppdraget. Resurserna är tillräckliga för projektet och kompetensen runt familjerna finns! Vad gäller gruppen av familjeombud uppfattas det som mycket positivt att det finns olika professioner i teamet och att man har tid för reflektion, analys och utbyte och man arbetar löpande med utvärdering. Familjeombudens chef har också överblick över verksamheten i projektet vilket är en styrka och borgar för ett bra arbetsklimat i projektgruppen! Projektledarna anger också att en projektledarutbildning som man gått i kommunens regi har varit ett stort stöd. Projektorganisationen med projekt- och projektledningsgrupp uppfattas som platt då cheferna sitter i projektledningsgruppen.

Projektledare och familjeombud uttryckte i början av projektet en farhåga att man förväntades ta över ”problemfamiljer” från andra utförare. Med tiden har det blivit klarare att projektet inte är en ny ”insats” och att man inte ska ta över familjer. Projektet riskerar dock att konkurrera med andra projekt då det är alltid projekt på gång.

Nyttan av att en familj får ett familjeombud

En preliminär analys av nyttan med familjeombud har genomförts av ombud och projektledare vilken redovisas nedan. Observera att sammanställningen omfattar 13 familjer och att de två familjer som rekryterats sist till projektet ej ingår. Sammanställningen baseras på hur ombud och projektledare, eventuellt efter kontakter med familjens handläggare, remittenter etc., bedömt familjernas situation fram till och med november 2015. För respektive familj och aspekt har en tolkning gjorts om förändringen är övervägande positiv, negativ eller om det är oförändrat/ej aktuellt.

Tabell 2. Nyttan av ombud.

Aspekt	Förändring		
	Positiv	Negativ	Oförändrat/ej aktuellt
Har barnens skolsituation påverkats?	9	1	3
Har insatser eller placeringar kunnat undvikas?	4	1	8
Har föräldrarnas situation vad gäller sysselsättning, utbildning, arbete etc. förändrats?	6	2	5
Har familjens vardagssituation förändrats (stress, oro, hälsa etc.)?	13	0	0
Har handläggares arbetsbörda eller arbetsituation vad gäller familjen påverkats?	5	3	5
Totalt	37	7	21

Av sammanställningen framgår att ombud och projektledare överlag bedömer att ombuden haft en klart positiv inverkan på familjernas liv – antalet positiva förändringar är 37, 7 är negativa och 21 för oförändrat/ej aktuellt.

Vad gäller barnens skolsituation överväger de positiva förändringarna då nio familjer har fått det bättre, en familj sämre och tre oförändrat/ej aktuellt. De positiva förändringarna kan vara att barnets behov har uppmärksammats och att det får adekvat stöd, att kontakten mellan hem och skola förbättrats och att barnet trivs bättre i skolan och närvaron har förbättrats. En viktig fråga för projektet är om insatser och placeringar har kunnat undvikas. Trots att projektet vid datainsamlingstillfället arbetat med dessa familjer något längre än ett halvt år så uppfattas ändå fyra insatser/placeringar ha kunnat undvikas. För åtta familjer är det inte aktuellt eller också är barnen redan placerade. Enbart i ett fall har insats/placering ej kunnat undvikas. De positiva kommentarerna innebär att familjens situation har blivit stabilare och att man kan hantera vardagen och att detta lett till att man tolkar det som att insatser/placeringar inte är nödvändiga. Vad gäller föräldrarnas sysselsättning är bilden kliven. För fem familjer är situationen oförändrad t ex på grund av att föräldern har anställning, redan arbetstränar eller är sjukpensionär. För sex familjer har situationen förbättrats och de är på väg in i arbete, arbetstränar ska börja studera eller planerar att kunna söka arbete.

Den aspekt med flest positiva förändringar är vardagssituationen där samtliga 13 familjer uppfattas fått det bättre. Kommentarererna gäller överlag att familjens situation har blivit stabilare och att stressnivån minskat och att man fått hjälp att ta tag i hälsa, ekonomi etc. Vad gäller hur projektet har påverkat handläggares arbetsbörda/-situation i relation till familjerna så är bilden något kliven då ombudens arbete uppfattas ha lett till positiva förändringar i relation till fem familjer, ökat arbetsbörda/-situationen i tre familjer och är oförändrat i fem familjer. I de positiva fallen har handläggares arbete underlättats då kontakter och möten blir av och fungerar bättre eller att samverkan mellan olika insatser/aktörer underlättats.

Arbetet med att göra socioekonomiska kalkyler för att belysa kostnader och möjliga vinster, för familjer och verksamheter, på kort och lång sikt har påbörjats under hösten men här finns fortfarande en hel del kvar att göra. Om antagandena om att insatser/placeringar kunnat undvikas torde detta dock vara positivt för projektet i relation till återbetalningsplanen.

Rollen som familjeombud

Arbetet med att konkretisera vad ombudsrollen innebär pågår, dvs. en roll som kan sägas vara flexibel, friare, samordnande och mera kompensatorisk än de befintliga insatser som familjerna får från socialtjänst och skola. Mot bakgrund av beskrivningen av nyttan för en familj att ha ett ombud så redovisas i detta avsnitt ett försök att beskriva arbetsinnehållet för ett ombud. En positiv faktor är att ombuden kan arbeta som ett team och dela sina erfarenheter och att gruppen av ombud har olika kompetenser är en styrka.

I tabellen nedan redovisas en preliminär analys av vad ombudsrollen kan innebära vad gäller hur man arbetar med olika arbetsuppgifter, kontakter med olika parter etc. Analysen baseras på en uppskattning från familjeombuden hur de fördelar sina arbetsuppgifter en vanlig vecka under hösten 2015.

Tabell 3. Familjeombudens arbetsuppgifter och kontakter med olika parter.

Arbetsuppgifter		Procent av arbetstid	
Kontakter enskilt med familjen	Personlig kontakt/möte enskilt med hela familjen	9	37
	Personlig kontakt/möte enskilt med föräldrar	19	
	Personlig kontakt/möte enskilt med barn	9	
Bistår familjen i olika möten	Bistår familj vid möte med skola, socialtjänst, sjukvård etc.	6	18
	Bistår föräldrar vid möte med skola, socialtjänst, sjukvård etc.	9	
	Bistår barn vid möte med skola, socialtjänst, sjukvård etc.	3	
Träffar med olika företrädare	Träffar/har kontakt med företrädare för instanser som skola, socialtjänst, sjukvård etc.	6	14
	Träffar/har kontakt med chefer i egna organisationen	5	
	Träffar/har kontakt med projektledningen i projektet	4	
Arbetar tillsammans med andra eller enskilt	Arbetar tillsammans med projektledare och ombud i projektet	4	21
	Arbetar tillsammans koordinatörer i projektet	3	
	Arbetar enskilt med administration	7	
	Arbetar enskilt med analys, inläsning, kunskapsinhämtning	7	
Övrigt	Resor, studiebesök, fortbildning etc.	9	9

Av sammanställningen framgår att mer än halva arbetstiden, nämligen 55 procent, utförs tillsammans med familjerna. Cirka en femtedel av arbetstiden utförs tillsammans med andra i projektgruppen eller enskilt med analys, inläsning, kunskapsinhämtning och administration. 14 procent av arbetstiden innebär träffar med olika företrädare från skola, socialtjänst, sjukvård etc., och 9 procent är övriga arbetsuppgifter som resor, studiebesök eller fortbildning.

Det är givetvis lockande att dra slutsatsen att det är just ombudens arbete i relation till familjerna som på relativt kort tid gett stora positiva effekter. I skrivande stund pekar all data på att så är fallet, men för att bygga under denna tolkning grundligare behöver projektet pågå en längre tid. Detta för att kunna avgöra om förändringarna för föräldrar och barn är bestående eller om de positiva upplevelserna kommer av glädjen av att bli uppmärksammas eller att bli lyssnad på.

Ramfaktorer i arbetet med familjerna

Projektledningsgruppen och projektgruppen har överlag samma bild vad gäller målgruppens situation och problem. Man delar också samma uppfattning om de strukturella hindren. Ofta vet inte de olika verksamheterna vad de andra gör. I projektet måste man utmana detta och tänka system och helhetsbild. Man måste vara modig och gå utanför ramarna och jobba ihop över gränserna, olika professioner tillsammans. De som arbetar i projektet har ett stort ansvar att lyckas kommunicera med alla de intressenter som medverkar i projektet. Det är också viktigt att ombuden inte uppfattas som en ny insats och att man åter fastnar i gamla roller eller att ombuden blir ett "eget spår". Det uppfattas som viktigt att ha brukaren i fokus då effektmålen är skrivna för att stärka individen. I värsta fall är det så att lagen tolkas för att skydda organisationen.

Projektgruppen har också tagit fram ett verktyg för utvecklingsarbetet i form av en mall för utvecklingsbehov och förbättringsområden, där projekt- och projektledningsgrupp kan ange förbättringsområden, förslag till åtgärder, ansvarig samt om uppföljning. Mallen omfattar förbättringsområden av mera övergripande karaktär, som bostadssituationen i Linköping, hur verksamheterna är organiserade och arbetar, projektet samt om familjerna, t ex vad gäller mötet med verksamheterna, ekonomi, barn och vuxnas situation, funktionshinder etc.

NP-problematiken har uppmärksammats och hur bemötandet av denna målgrupp behöver utvecklas i samtliga verksamheter. Ombuden kan här göra stor skillnad och gå in och tolka åt familjen i olika sammanhang, men övrig personal i de medverkande verksamheterna behöver kompetensutveckling. Detta gäller såväl nyanställda som erfarna.

En ramfaktor som uppfattas påverka projektet och dess möjligheter är att arbetsmiljön på socialtjänsten är ansträngd och att mycket tid går åt till administration. Ett problem är att det är många nyanställda på socialkontoret, t ex är dom nyanställda ofta överambitiösa och kräver in alla papper och blanketter, vilket blir belastande för dessa familjer. Det skulle räcka med de papper som behövs för ett beslut. Även här kan ombud och projektledare vara ett stöd till handläggare vad gäller familjerna i projektet.

Vad gäller skolan så uppfattas koordinatorena ha en nyckelroll i arbetet med familjerna och man tycker sig ha sett att de aktuella eleverna fått en ökad skolnärvaro genom projektet. En synpunkt är att lärare ofta inte har kunskap om alla elever och deras familjer. Då är det viktigt att koordinatorena kan nå alla familjerna. Koordinatorena har också kunnat stödja barnen även före och efter skoldagen och genom att koppla in andra fritidsaktiviteter. Överlag fungerar också arbetet med koordinatorena bra även om det i vissa sammanhang krävts att man diskuterar var gränserna går, för vem som har ansvar och vem som ska göra vad. Andra befattningshavare i skolan är också viktiga, t ex rektorer och skolsköterskor. En idé är att skolsköterskan kan spela en viktig roll eftersom hen träffar alla och kan motivera och ge stöd och vara vaksam på alla elevers behov.

Representanterna från Jobb- och kunskapsstorget beskriver att det helhetsinriktade arbetssättet i projektet har funnits tidigare men inte så här omfattande. T ex har man inte i lika hög grad tagit hänsyn till hela familjens situation. Det är viktigt att göra grundliga utredningar, att våga ställa rätt frågor och att hitta komplexiteten hos familjen.

Den ramfaktor som uppfattas som viktigast av respondenterna är dock att verksamheterna, både internt och externt i förhållande till varandra, är organiserade som ”stuprör”. Respondenterna diskuterar detta i relation till beställar-utförarmodellen, som även om den ger möjlighet till flexibilitet, i praktiken uppfattas missgynna arbetet mot den målgrupp som projektet riktas mot. En konsekvens av detta är att de olika verksamheterna fokuserar på olika behov och problem, även om de metoder man var för sig arbetar med är bra. En viktig innovation och förändring vore att se över avtalen som reglerar vad och hur man arbetar i de olika ”stuprören” för att bättre möta familjer med en sammansatt problematik. Detta skulle kunna möjliggöras tack vare den flexibilitet som beställar-utförarmodellen medger när det gäller avtalens konstruktion.

Mot bakgrund av detta avser socialkontoret och Råd och stöd att testa en innovation i projektet i form av en ”pilotgrupp” bestående av Team Socialpsykiatri och Familjeteamet som ska börja med att göra gemensamma ärendefördelning i de ärenden där det är aktuellt. Arbetet med återrapportering till myndighet behöver förenklas och även detta diskuteras med Socialförvaltningen. Interna ”implementeringsmöten” på Råd och stöd fortsätter.

Respondenterna diskuterar också framtiden och möjligheten att sprida och implementera kunskaper från projektet i ordinarie verksamhet efter projektets slut. En viktig aspekt är att arbetsmetoden med ombud bygger på att dessa kan arbeta flexibelt och kompensatoriskt gentemot familjer och verksamheter. Om ombuden skulle bli så fullbokade att de måste börja schemalägga kontakter med familjer då missar man den flexibilitet som är viktig. Risken är då att modellen med ombud blir ytterligare en process ”vid sidan av”, dvs. ännu ett ”stuprör”. Uppfattningen är att det behövs en balans mellan generalister, som är bra på att kunna jobba med processer, och specialister. Arbetet mot familjerna måste också kunna organiseras så att det inte blir sårbart när personer byts ut i organisationerna.

Vidare diskuterar respondenterna att det finns ytterligare många olika aktörer som är viktiga för familjerna som man ska samspela med och som inte är med i projektet, t ex AF, Regionen, Försäkringskassan, föreningar etc.

När nu projektet har arbetat med familjerna i cirka ett år och man uppfattar att det har positiva effekter för familjerna så reflekterar respondenterna om vad som egentligen är det som gör skillnad - är det insatserna eller ombudet? Det kan vara så att en insats egentligen fungerar och ombudets roll är att underlätta för detta. Det kan också vara så att det snarare är att familjen fått ett ombud som ger effekt. Man uttrycker oro för att det kan ta lång tid för projektet att lyckas – kanske längre än tre år!

Projektets koppling till aktörsnivån

I intervjuerna diskuterar projektledningsgruppen strukturella ramfaktorer. Idealet är att det inte ska vara diken mellan nämnderna och revirtänkande utan man ska jobba gränsöverskridande. Det är viktigt att projektet gör gemensam återrapportering med gemensamma bilder. Det behövs också gemensamma seminarier och utbildning. Projektledare och ombud har en nyckelroll och måste signalera och skicka uppåt! Man undrar också hur villiga politikerna är att ta strategiska beslut?

I intervjuerna som genomfördes med projektledningsgruppen våren 2015 uttrycktes att ägarskapet för hela sociala investeringsfondsprojektet var otydligt. En försiktig tolkning är att ägarskapet i skrivande stund uppfattas som något tydligare. Projektledningsgruppen uppfattar att det är bra att BUF-styrgruppen finns och att nämnder tar ansvar. Projektet är dock inte optimalt organiserat vad gäller kommunikationen mellan process- och metodnivån och aktörsnivån, som av projektgrupp och projektledningsgrupp i delar uppfattas vara splittrad, otydlig och lågfrekvent. Fortfarande uttrycks alltså oro för att projektets organisering med flera nämnder och otydligt ägarskap (aktörsnivån) är komplicerad. Detta skulle kunna hämma arbetet med de innovationer som genomförs på process- och metodnivå i projektet. Kopplingen till förvaltningsnivån kan utvecklas och ett större ansvar från denna nivå och att ett mera riktat uppdrag vore bra. Projektledningsgruppen önskar ett närmare samarbete med

förvaltningscheferna. Återföring till nämnder bör också utvecklas då detta nu uppfattas som splittrat.

En fråga som engagerar och i viss mån oroar projektledningsgrupp och projektgrupp är att projektet genomförs inom ramen för en social investeringsfond. Specifikt gäller det hur man ska kunna bedöma de ekonomiska aspekterna och hur återbetalningen ska ske. Detta gäller även FoU-centrums roll och genomförandet av utvärderingen avseende de ekonomiska aspekterna. Under hösten 2015 har kontakt och dialog påbörjats med Norrköpings samordnare för sociala investeringsfondsprojekt. Projektledare, en planeringsledare från omsorgskontoret samt en av utvärderarna har också under hösten 2015 gått en utbildning anordnad av SKL om hur man kan arbeta med sociala investeringsfonder i allmänhet men även med uppföljning och ekonomiska aspekter. I skrivande stund har en erfaren före detta planeringsledare engagerats för att samla in underlag om insatser i de olika familjerna och hur kostnaderna för dessa skall uppskattas.

Vad gäller sociala investeringsprojekt i kommunen så skulle en annan struktur behöva utvecklas. Projektledningsgruppen uttrycker att man skulle ha behövt en tydligare ram för att snabbare komma igång med projektet. Det skulle också behövas handledning för hur man arbetar med sociala investeringsfonder.

Vidare behövs en tydligare koppling till framtida implementering. I detta sammanhang diskuterar projektledningsgruppen hur stödet till den aktuella målgruppen hämmas av att insatser är kopplade till avtal. Risken är att projektet blir en process vid sidan av och man oroas över hur de innovationer som kommer fram ska kunna komma in i ordinarie verksamhet. Om projektet inte ska riskera att bli en dagslända så behöver avtalen ändras på något sätt.

3.4 Aktörsnivå

Detta avsnitt baseras på intervjuer som genomförts med förvaltningschefer under 2015. I intervjuerna med förvaltningscheferna framkommer att man uppfattar att utmaningarna i projektet finns såväl i familjernas vardag, i familjernas möte med skola och socialtjänst, som i de strukturer som verksamheterna ingår. Genomgående uttrycker man att situationen är komplex och utmaningarna stora men även en tilltro till att det ska gå att komma tillrätta med eller minska problemen. Beskrivningarna av situationen omfattar att förändringar i samhället medfört ökade krav på målgruppen, att diagnoser är vanligare nu och kan innebära en stigmatisering, att man inte i tillräcklig grad har haft familjernas behov i fokus utan individers, att det sociala arbetet är fragmentiserat och att många olika handläggare är inblandade. I detta sammanhang nämns också positiva aspekter som att man på senare tid utvecklat stödresurser och hur dessa kan organiseras, hur samverkan över förvaltningsgränser kan utvecklas etc. Vad gäller de ekonomiska aspekterna på projektet beskriver ingen av förvaltningscheferna de kortsiktiga kraven på återbetalning som ett hinder. Snarare beskrivs logiken i att långsiktigt arbeta för att målgruppen ska få det bättre och att detta också innebär vinster för alla på sikt. Samtliga förvaltningschefer beskriver också att den egna rollen innebär att aktivt stödja projektet och att verka för det i den övergripande styrgruppen (BUF-gruppen).

4. Slutsatser

Familjernas situation, fragmentisering/samordning

I skrivande stund ingår 15 familjer i projektet. Familjerna omfattar 52 personer varav 30 är barn/ungdomar och 22 är föräldrar. Urvalet av familjer uppfyller kriterierna att ha sammansatta problem. De 15 familjerna uppfattas behöva hjälp under en längre tid och det ser för tillfället ut som att familjerna kommer att medverka i projektet tiden ut.

I baslinjemätningen kan konstateras att barnens psykosociala situation ändå av föräldrarna bedöms som svagt positiv (för samtliga studerade index är medelvärdet 4,7 på en 7-gradig skala). Några tendenser kan dock skönjas i relation till bakgrundsvariabler på så sätt att barn med diagnos, pojkar, barn med föräldrar med hög grad av stress, barn med föräldrar som också har diagnos och barn i familjer med dålig ekonomi alla har en sämre psykosocial situation. I baslinjemätningen har också föräldrarna fått beskriva olika stressorer i sitt eget liv. I genomsnitt har en förälder 5,6 av 10 stressorer, där nedstämdhet och depression, större bekymmer för ett eller flera av barnen är de mest frekventa. I relation till bakgrundsvariabler kan skönjas vissa tendenser och familjer med dålig ekonomi, föräldrar med diagnos, ensamstående föräldrar, kvinnor och yngre föräldrar upplever en högre grad av stress. Föräldrarna har också fått bedöma om de får avlastning från familj eller vänner/grannar, sin egen föräldraroll, och hur de uppfattar socialtjänsten. Graden av avlastning bedöms som något låg, föräldrarollen som något bättre och socialtjänsten som neutral. I relation till bakgrundsvariabler är bilden här inte tydlig.

Den bild som framträder av familjernas situation överensstämmer i hög grad med de antaganden som gjordes i den ursprungliga projektansökan, det vill säga att familjer med sammansatta problem behöver ett helhetsinriktat stöd som omfattar vardagssituation hemma, skola och fritid för barnen samt stöd till arbete eller utbildning för föräldrar.

Rollen som ombud

Rollen som familjeombud kännetecknas av att kunna ta familjens perspektiv utifrån ett helhetsperspektiv, att vara lyhörd för familjens behov, att vara flexibel i mötet med familjen och kunna bistå med allt från vardagsproblem i hemmet till möten med representanter från sjukvård, socialtjänst, skola, och då kunna vara en tolk för familjen. Detta innebär att ett ombud ska ha en god empatisk förmåga och en god kännedom om hur kommunens och socialtjänstens organisation. Arbetet med familjen kan karaktäriseras som kompensatoriskt.

De tre ombuden har olika kompetenser vilket är en tillgång i mötet med familjerna. Vad gäller hur ombudens arbete organiseras så lägger de strax över hälften av arbetstiden på kontakter med familjen, enskilt eller i möten med olika instanser.

Efter att projektet har pågått i cirka ett år indikerar resultaten att ombudens arbetssätt klart påverkar familjernas situation positivt. Detta gäller främst familjernas vardagssituation, barnens skolsituation, men även föräldrarnas situation med sysselsättning/arbete. Tendensen är också svagt positiv vad gäller att handläggares arbetsbörda/-situation underlättats och att insatser eller placeringar kunnat undvikas. I det fortsatta arbetet med att fokusera på ombudens roll ingår att utförligare beskriva och analysera arbetssättet, t ex vad i kontakten med familjen som är viktigt, hur kontakten utvecklas över tid

Projektets organisation

Projektgruppen med ombud, koordinators och projektledare uppfattas ha rätt sammansättning, kompetenser och har hittat bra arbetsformer. Projektledningsgruppen har hittat arbetsformer och börjat skapa verktyg och rutiner för att fortsätta utvecklingsarbetet på process- och metodnivån.

Projektledningsgrupp och projektgrupp uttrycker viss osäkerhet om vad som gäller med återbetalning och hur man bedömer kostnader för insatser till familjerna. I skrivande stund pågår dock arbetet med att samla in underlag om de insatser familjerna har samt kostnaderna för dessa. Fortfarande uttrycks också viss oro över projektets ägarskap, dvs. organiseringen mot flera nämnder och kommunstyrelse samt om hur sociala investeringsfonder bäst kan utformas.

Tidsplan för utvärderingen, förändringar

Utvärderingen som genomförs av FoU-centrum framskrider enligt planen men är något förskjuten på grund av att familjerna rekryterades våren 2015 och inte hösten 2014, vilket var den ursprungliga planen. Designen omfattar olika datainsamlingsmetoder vilka kompletterar varandra. Survey, loggböcker, med intervjuer/gruppintervjuer med medverkande och föräldrantervjuer bedöms ha rätt frågor och inriktning.

Survey 1 (baslinje) som genomförs av projektledarna har fungerat bra. Planen är att avsluta med survey 2 när familjen lämnar projektet eller när projektet avslutas. Survey 1 och 2 bedöms kunna fånga upp förändringar på familjenivå på ett bra sätt. Merparten av föräldrantervjuerna är genomförda och analys av dessa pågår i skrivande stund. Barnintervjuerna planeras att genomförs efter att föräldrantervjuerna analyserats, dvs. under hösten 2016. Antal barnintervjuer, urval och inriktning specificeras under våren 2016. Den korta uppföljningsintervjun (se tabell 1) utgår ur utvärderingsdesignen då data ändå kan samlas in löpande.

En förenklad uppföljning av nyttan av projektet (främst ombudens arbete med familjerna) som testats under hösten 2015 kommer att genomföras även våren och hösten 2016 samt eventuellt även våren 2017 (se tabell 2).

Ett analysseminarium tillsammans med det norska parallellprojektet kommer att genomföras vecka 42 hösten 2016, där erfarenheter av insatser, ombud, datainsamlingar och utfall kommer att kunna jämföras och problematiseras. Här ingår projektets expert Willy Lichtwarck, som för övrigt ingår i utvärderingsteamet.

